

jećem i zadovoljavajući tako prave ljudske potrebe koje se ne mogu zadovoljiti svakodnevnim radom i zabavom. Umjetnost je tako radikalna negacija postojećeg koja nuka na revoluciju. Osim toga veliko se značenje pridaje kritici kao tipičnoj čovjekovoj pretpostavci, koja kao takva također ima revolucionarno značenje jer mijenja postojeće odnose.

Posljednje, tj. četvrto poglavlje, nosi naslov »Ukidanje samootuđenja na putu u samoupravljanje«. Vidjeli smo da je, među ostalim, teorija alijenacije temeljna za razumijevanje marksističkog mišljenja. Za praksisovce je socijalizam društvena organizacija u kojoj je ukinut svaki oblik izrabljivanja; on je istinsko ljudsko društvo, slobodna zajednica slobodnih ličnosti. No takvo društvo nigdje nije već u potpunosti ostvareno, nego ono s jedne strane postoji kao ideja, odnosno povijesna mogućnost, a s druge strane kao pokušaj ostvarenja u postojećim socijalističkim društvima. Socijalizam zato valja shvatiti kao prijelazno razdoblje, koje uostalom i postupno dokida samoga sebe time što se ne apsolutizira. Socijalizam ima zadatak ukinuti vlast nad ljudima i stvarima te ostvariti vladavinu samoga radnog čovjeka. No to se ne ostvaruje pravom ljudi da glasuju za one koji će potom odlučivati u njihovo ime, nego tako da oni sami odlučuju u svim temeljnim životnim sferama — ekonomskim, političkim, odgojnim. Socijalizam dakle mora biti izgrađen na samoupravnom čovjeku, kojemu se daje mogućnost da raspolaže i radnim procesom te da sudjeluje u privredi i u svim područjima društvenoga života. Radni čovjek je temelj povijesti, stvarni čimbenik i gospodar. Samoupravljanje nema politički, nego eminentno filozofsko–antropološki, humanistički smisao, pa je tako u mogućnosti mijenjati i međuljudske odnose.

Marksistička filozofija, pa i svojim praksisovskim udjelom, nije pridonijela boljitku čovjeka ni čovječanstva. Naprotiv, u tom su razdoblju vladale sila i ne-

čovječnost. Grozota moralne i materijalne pustoši koju je ostavio slom socijalističkih država jest dokaz da se čovjek ne može ostvariti revolucionarnom praksom i samoupravljanjem.

Ivan Šestak

György Heidl, *Origens Influence on Young Augustine: A Chapter of the History of Origenism* (Eastern Christian Studies vol. III), Notre Dame University (Louaize — Lebanon) and Georgias Press (USA), 2003, XIV + 328 pp.

Analizirajući odnos među spisima dvojice divova ranokršćanskoga teološkog svijeta«, jednoga s pravom slavljeno-ga i drugoga, čini se, nepravedno osuđivanog, György Heidl postavlja intrigantno pitanje o Augustinovu susretu s Origenovim spisima, te njihovom kasnijem utjecaju na razvoj njegove teologije. Autorova je središnja teza da je Augustin ne samo poznao spise aleksandrijskog teologa prije svoga obraćenja, već da je upravo prihvaćanje Origenove mistične interpretacije Sv. pisma odigralo središnju ulogu u njemu.

György Heidl (r. 1969), klasični filolog i predavač povijesti estetike na Sveučilištu u Pécsu, pripada mlađoj generaciji mađarskih znanstvenika okupljenih oko Mađarskog patrističkog društva (*Magyar Patrisztikai Társaság*), čija su istraživanja tijekom posljednjih godina iznijela na međunarodnu znanstvenu scenu vrlo vrijedne rezultate, osobito na području istraživanja origenizma. Heidlova prva knjiga *Origens Influence on Young Augustine* engleski je prijevod mađarskog izvornika *Szent Agoston megtérése: Egy fejezet az origenizmus történetéből* (Obraćenje sv. Augustina: poglavlje iz povijesti origenizma), izdanog 2001. godine.

Knjiga je podijeljena u tri dijela. U prvome (*Origen and Augustine's Conversion*) autor istražuje utjecaj Origenovih spisa na mladog Augustina. Autorova

va je polazna pretpostavka da Augustinovi rani spisi *Contra Academicos* i *De beata vita* imaju, inicijacijski karakter«, te da Augustin u njima svjesno, prikriva« izvore svoje inspiracije. U tom smislu, nerazumljivost« tj. zagonetnost spisa ima specifično pedagoško značenje i usko je povezana s učenjem prikrivenim u tekstovima. Uspoređujući odlomak iz *De beata vita* s Origenovom homilijom o Pjesmi nad pjesmama, autor minucioznom filološkom analizom otkriva u metafori narda, mirišljave mire, središnji značenjski ključ namijenjen upućenom čitatelju. Ukazujući na »nevjerojatnu sličnost« između Augustinove uporabe te biblijske metafore i Origenove alegorijske interpretacije, Heidl zaključuje kako nije moguće razumjeti Augustinovu tajanstvenost bez svjetla Origenova djela.

Ukratko, »potpune knjige« (*libri pleni*) spominjane u Augustinovim refleksijama o obraćenju za Heidla su, nasuprot tradicionalnoj interpretaciji koja ih je smatrala novoplatoničkim raspravama, pouzdano katolički spisi. Heidl naime smatra da ti spisi sadrže, ne samo platonistički stav o nužnosti moralne čistoće već i izričit nauk o Kristovu Utjelovljenju«. Suprotstavljajući se uobičajenoj interpretaciji o Augustinovu obraćenju na neki oblik novoplatonizma, autor propituje (ne negirajući inače nespornu novoplatoničku utjecaj) i uvriježeno mišljenje o prisutnosti »Plotiniovih doktrina« u dvjema poznatim Ambrozijevim homilijama (*De bono mortis* i *De Isaac vel anima*).

Osvrćući se nadalje na »začudujuć« izostanak spomena bilo kakvih kršćanskih spisa u Augustinovim *Ispovijestima*, autor smatra kako bi bilo nevjerojatno da se »mladi Augustin, koji je uvijek tražio mudrost u knjigama« obratio na kršćanstvo bez poznavanja kršćanskih teoloških i egzegetskih spisa. Potvrdu tome Heidl nalazi u »trećem kasicijačkom dijalogu« (*De ordine*), u kojem Augustin spominje, knjige naših velikana«. Deta-

ljno iščitavanje *Ispovijesti* dovodi autora do zaključka kako bitnu prekretnicu u Augustinovu odnosu prema novoplatoničkom razumijevanju Sv. pisma s jedne strane (autor će ga nazvati »Augustinovim ranim fotinijanizmom«) i katoličkoj egzegezi s druge, predstavlja upravo utjecaj katolika Simplicijana, »uglednog učitelja i mogućeg štovatelja Origena«. Rekonstruirajući Augustinov »povratak« (!) katoličkoj vjeri, autor ukazuje na presudan utjecaj koji su na njega izvršile kršćanske »potpune knjige«, među kojima osobito mjesto pripada Origenovu komentaru Pjesme nad pjesmama.

Izlaganje o Origenovu utjecaju na Augustinovo obraćenje završava odjeljkom *The Reason for the Silence* u kojem autor postavlja pitanje Augustinova ne spominjanja Origenova djela u kasnijim spisima. Analizirajući kontekst nastanka *Ispovijesti* te podsjećajući na njihovu temeljnu svrhu, Heidl smješta »Augustinovu šutnju« u kontekst tzv. »origenističke kontroverze« koja se, započevši 393. godine u Palestini, ubrzo preselila i na Zapad, da bi već početkom 5. st. poprimila oblik hajke na aleksandrijskog egzegeta. U tom kontekstu postaje razumljivim zašto bi tadašnji hiponski biskup želio pod svaku cijenu izbjeći sukob s ljudima poput Jeronima i, kao vjerojatnu posljedicu, tada vrlo opasnu osudu za origenizam.

Analizirajući u drugome dijelu knjige (*Augustine's De Genesi contra manicheos*) Augustinov najraniji egzegetski spis, autor na temelju iscrpne filološke argumentacije razotkriva brojne tekstualne paralele s Origenovim komentarom *Knjige postanka*. Štoviše, slijedeći kompleksne (hipotetske) odnose među rijetkim sačuvanim latinskim prijevodima Origenovih spisa, Heidl utvrđuje njihov direktan utjecaj na mladog Augustina. U trećem dijelu knjige (*Augustine's Early Protology and Eschatology*) autor upotpunjuje sliku o »začudujućem origenističkom mladom Augustinu«, ukazujući na činjenicu da Augustin preuzima,

odlučujuće elemente Origenova učenja o početnom i završnom stanju stvorenja« na temelju čega je, smatra autor, Augustinovu »ranu protologiju i eshatologiju moguće smatrati origenističkim«.

Trima temeljnim dijelovima knjige pridodani su i opširni dodaci (gotovo osamdeset stranica) u kojima autor na temelju prvenstveno filološke analize razmatra odnose između pojedinih Augustinovih djela i sačuvanih fragmenata Origenovih spisa. Tako, među ostalim, autor zaključuje kako je Augustin poznao (kasnije izgubljene) latinske prijevode Origenovih djela poput komentara Evanđelja po Mateju, spomenutog u Jeronimovom dvadeset i sedmom pismu. Najiscrpniji od četiri dodatka jest rasprava o »latinskoj kompilaciji« Origenova komentara Knjige postanka te rasprava o odnosu toga spisa prema spisima Hilarija iz Poitiersa i tzv. *Tractato- ra*.

Koristeći se prije svega filološkom metodom, kombinirajući je s poznavanjem teologije i osjetljivošću za povijesni kontekst, autor je došao do svježih interpretacija koje će svako daljnje bavljenje ovim problemima morati uzeti u obzir. U tom smislu knjiga Györgya Heidla predstavlja pozitivan intelektualni i duhovni izazov za poznavatelja djela sv. Augustina i »origenističke kontroverze«, kako filologa tako i teologa ili povjesničara. Iako će knjiga teško privući pozornost šireg kruga čitatelja (kako zbog svog predmeta tako i zbog načina izlaganja), temeljni argumenti u njoj izneseni mogli bi ipak biti poticaj i zainteresiranom štovatelju sv. Augustina da, slijedeći s njim miris »narda i dragocjene mire«, s većom pozornošću zaviri u duhovnu riznicu spisa velikoga crkvenog oca.

Trpimir Vedriš

Željka Znidarčić (uredila), *Medicinska etika 2*, Radovi simpozija i tečajeva trajne edukacije HKLD o medicinskoj etici, Biblioteka Donum Vitae, Knjiga 6, Centar za bioetiku, Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 2006, 304 str.

U Zagrebu su, pod okriljem Hrvatskoga katoličkog liječničkog društva /HKLD/, 2002, 2003. i 2004. održani tečajevi trajne izobrazbe s područja medicinske etike za liječnike, bilo vjernike bilo za one koji to nisu, jer su pravila kršćanske medicinske etike univerzalna. Govor je bio o pogreškama i propustima liječnika i o mogućnostima njihova ispravljanja. Izneseno je tridesetak radova koji su obuhvatili sedamnaest medicinskih specijalnosti, te teološka razmatranja Valentina Pozaića i Ante Mateljana. Radovi su sabrani u knjizi »Medicinska etika 2«, jer tek napisano gradivo može biti trajno na raspolaganju kao podsjetnik svim medicinarima i može poslužiti za edukaciju svima kojima je područje interesa bioetika.

To je bio cilj i prvog sveska istoimene knjige, u kojoj su sabrane razne druge teme s područja bioetike. Tečajeve je zamislila, organizirala i provela, te knjigu uredila, uz pomoć članova HKLD–a, doc. dr. sc. Željka Znidarčić. Zašto se već gotovo desetljeće HKLD u tolikoj mjeri posvećuje temama iz medicinske etike, najbolje je iznijela ona u predgovoru 2006. godine objavljene »Medicinske etike 2«: »Liječnici se sve češće susreću s etičkim problemima i HKLD nastoji im pomoći u tome organiziranjem tečajeva trajne izobrazbe, sukladno svojem Statutu, u kojem je među poslovima za ostvarenje ciljeva Društva na prvom mjestu »poticati etičko–moralnu, zdravstvenu i stručnu izobrazbu svojih članova prema zahtjevima vremena i nauku Katoličke crkve« /čl. 5; 1. Statuta/. Posebna zasluga za objavljivanje ove knjige pripada Centru za bioetiku Filozofsko–teološkog instituta Družbe Isusove u